

Jan Krajczyński

Rota Rzymska a rzeczywistość małżeństwa

Ius Matrimoniale 8 (14), 119-131

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Jan Krajczyński

Rota Rzymska a rzeczywistość małżeństwa

Wstęp

Rota Rzymska jest zwyczajnym Trybunałem Stolicy Apostolskiej, ustanowionym przez Biskupa Rzymskiego dla przyjmowania spraw apelacyjnych. Sędziowie tego Trybunału wykonują władzę sądowniczą w imieniu i z mandatu Biskupa Rzymskiego, pierwszego sędziego w Kościele. Trybunał ten istnieje od XIV w. Jego obecną strukturę i zadania określa Kodeks Prawa Kanonicznego (kan. 1443-1444) oraz specjalne przepisy zatwierdzone przez Jana Pawła II w 1994 roku.

W drugiej instancji sędziowie rotalni rozpatrują sprawy, które w pierwszej instancji zostały osądzone przez zwyczajne trybunały i zgodnie z przepisami prawa zostały *per appellationem* wniesione do Stolicy Świętej. W trzeciej lub kolejnej instancji Trybunał ten sędzi sprawy rozpoznane już bądź przez samą Rotę bądź przez inne trybunały kościelne.

Rota Rzymska sędzi również sprawy w pierwszej instancji; chodzi tutaj bądź o sprawy zastrzeżone jej przez Kodeks Prawa Kanonicznego¹ bądź też o te, które Biskup Rzymski, czy to z własnej inicjatywy, czy też na prośbę stron, przywołał przed swój trybunał i zlecił Rocie.

Wśród spraw rozpatrywanych przez Trybunał absolutną większość stanowią sprawy dotyczące orzeczenia nieważności małżeństwa. Zgodnie z ostatnim sprawozdaniem Dziekana Roty Rzymskiej, ks. prał. R. Funghiniego, z dnia 28 stycznia 2002 roku, liczba spraw małżeńskich kierowanych do Roty w ostatnim dziesięcioleciu wzrosła prawie dwukrotnie (31 grudnia 1991 r. oczekiwało na rozstrzygnięcie 591 spraw, natomiast 31 grudnia 2001 r. było ich 1055)².

¹ Zob. Kan. 1405, § 3.

² L'Osservatore Romano, wyd. polskie 4 (2002), s. 33.

Rota jest trybunałem kolegialnym, składającym się z pewnej liczby Audytorów, którym przewodniczy Dziekan, pierwszy wśród równych. Audytorów mianuje Papież. Zawsze są to kapłani posiadający doktorat z obojga praw, gruntowną znajomość prawa materialnego i procesowego oraz bogate doświadczenie w zakresie sądownictwa kościelnego.

Audytorzy rotalni, wykonując powierzoną im *potestas iudicialis*, pełnią w Kościele rolę szczególną. Orzecznictwo Roty Rzymskiej, zgodnie ze słowami Pawła VI, stanowi dla pracowników sądów niższych instancji, „mądre narzędzie” oraz „tory, których osią jest precyzyjne poszukiwanie obiektywnej prawdy i których punktem końcowym jest prawy wymiar sprawiedliwości”³. Stały⁴ i powszechny⁵ sposób rozstrzygania spraw, realizowany na forum tegoż sądu posiada wartość wyjątkową. Zgodnie bowiem z przepisem kan. 19 KPK i kan. 1501 CCEO oraz art. 126 konstytucji apostołskiej Jana Pawła II *Pastor bonus*, może stać się on uzupełniającym źródłem prawa i normą postępowania, jeśli w jakiejś sprawie brak wyraźnego przepisu prawa.

Członkowie Kolegium Prałatów Audytorów, Oficjałów i Adwokatów prowadzących sprawy przy tym Trybunale biorą czynny udział w posłudze Biskupa Rzymskiego. Jan Paweł II, najwyższy sędzia dla całego świata katolickiego – podobnie, jak czynili to jego poprzednicy – na początku każdego roku sądowego, przyjmuje członków tegoż Trybunału i alumnów Studium Rotalnego na specjalnej audiencji, dokonując tym samym uroczystej inauguracji działalności sądowniczej Roty. Przy tej okazji, obok wyrazów szacunku i wdzięczności za niełatwą pracę, Papież kieruje do nich stosowne przemówienie, poruszające zasadnicze i aktualne problemy dotyczące prawa Kościoła, działalności Trybunału Roty Rzymskiej i wykonywania funkcji sądowniczej w Kościele.

Prezentowany artykuł jest próbą określenia funkcji, jakie spełnia jurysprudencja rotalna w dziedzinie prawa. Ściśle mówiąc, chodzi o zadania dotyczące małżeństwa w ogólności, jakie stawia przed sędziami Roty Rzymskiej najwyższy sędzia w Kościele. Opracowanie jest wreszcie kolejnym przyczynkiem do zgłębienia bogatego nauczania Jana Pawła II, Papieża Rodziny, w przedmiocie małżeństwa i rodziny.

³ Zob. Paulus VI. Allocuzione alla Sacra Romana Rota die 28 ian. 1978, AAS 70 (1978), s. 182.

⁴ Chodzi tu stałość w czasie, a więc o taki sposób rozstrzygania spraw, który nie ulega zmianom, jest niezmienny, zawsze taki sam, ściśle ustalony.

⁵ Aby traktować na temat jurysprudencji rotalnej, o której mowa w ustawie, należy mieć na myśli orzecznictwo powszechne, to jest to, którego autorami są aktualnie czynni Audytorzy.

1. Przybliżenie zamysłu Boga względem małżeństwa i rodziny

Orzecznictwo Trybunału Roty Rzymskiej wnosi istotny wkład w poznanie instytucji małżeństwa i rodziny. I tak, po pierwsze, jak zauważa Jan Paweł II, pozwala ono ściślej ująć istotę małżeństwa w świetle współczesnej wiedzy o człowieku; po drugie, poprzez swoją wykwalifikowaną działalność, w doniosły sposób przyczynia się do przyjęcia zamysłu Boga względem małżeństwa i rodziny, tak we wspólnocie eklezyjalnej, jak również, pośrednio, w całej wspólnocie ludzkiej. Staje się ono tym samym ważnym punktem odniesienia w kwestiach doktrynalnych dla innych trybunałów kościelnych⁶.

Misją Roty jest nie tylko poznanie, czym jest małżeństwo w planie Boga. Zadaniem tych, którzy sprawują posługę na rzecz sprawiedliwości w imieniu Namiestnika Chrystusa, jest gruntowne zbadanie, zachowanie, obrona i wyjaśnianie tych boskich wartości, które człowiek, jako narzędzie Bożej miłości, nosi w sobie. W każdym bowiem człowieku, podkreśla Ojciec Święty, znajduje się Boży znak, który należy rozpoznać, manifestacja działania Boga, którą trzeba uwydatnić, tajemnica miłości, którą należy wypowiedzieć poprzez życie zgodne z zamiarami Boga⁷.

Kluczem do zrozumienia tajemnicy człowieka, podpowiada Papież, jest stwierdzenie, które odnajdujemy w *Ewangelii wg św. Jana*: „Bóg jest Miłością”. Tak, jak Bóg, człowiek również ma być miłością. On potrzebuje miłości. Pragnie czuć się kochany. Aby być sobą, musi kochać, musi dawać siebie. Bóg jest Trójcą Miłości, wzajemnym Darem Ojca i Syna, którzy miłują ich osobową Miłością Ducha Świętego. Wiemy, że to Boże misterium, poucza Ojciec Święty, rzuca światło na naturę i głęboki sens chrześcijańskiego małżeństwa, będącego najdoskonalszą realizacją małżeństwa naturalnego. Ono od początku posiada w sobie odbicie Boga. „Bóg stworzył człowieka na swój obraz; stworzył męż-

⁶ Zob. Jan Paweł II, Przemówienie do Roty Rzymskiej (24. 01. 1981), 6, w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie 2 (1981), s. 10; Jean Paul II, Discours au Tribunal de la Rote romaine *Le droit canonique protège la réalité anthropologique et théologique du mariage* (27. 01. 1997), 6, w: *Documentation Catholique* 2155 (02. 03. 1997), s. 216; Jan Paweł II, Do pracowników i adwokatów Roty Rzymskiej (21. 01. 1999), 2, w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie 5-6 (1999), s. 50; Ioannis Pauli PP. II, *Pastor bonus*, 126.

⁷ Giovanni Paolo II, *Il vostro lavoro è giudiziario, ma la vostra missione è fundamentalmente evangelica, ecclesiale e sacerdotale* (30. 01. 1986), 2, w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, IX (1986), s. 222.

czynę i kobietę i powiedział do nich: Bądźcie płodni i rozmnażajcie się (por. Rdz 1, 27-28)⁸.

Samo odkrycie, iż małżeństwo nosi na sobie znamię Boga, nie wystarczy. Należy ponadto uświadomić sobie, że każde małżeństwo między ochrzczonymi jest sakramentem. Jest nim na mocy chrztu, który wprowadza życie człowieka w życie Boga, czyniąc nas „uczestnikami natury Bożej” (2 P 1, 4), dzięki wcieleniu Bożego Syna, Wcielonego Słowa, w którym wszyscy tworzymy jedno ciało, Kościół. Rozumiemy zatem, zauważa Ojciec Święty, dlaczego miłość Chrystusa względem Kościoła została porównana do nierozzerwalnej miłości, która łączy mężczyznę z kobietą i jak może ją skutecznie oznaczać ten wielki sakrament, jakim jest chrześcijańskie małżeństwo, którego przeznaczeniem jest rozwinięcie się w chrześcijańską rodzinę, Kościół domowy, tak samo, jak miłość Chrystusa i Kościoła utrzymuje przy życiu wspólnotę kościelną, tę widzialną i tę zwiastującą dobra niebieskie⁹. Oto dlaczego, stwierdza Papież, małżeństwo chrześcijańskie jest sakramentem, który dokonuje pewnego rodzaju uświęcenia w Bogu, jest *un ministero dell'amore*, która poprzez swe świadectwo pozwala doświadczyć miłości Bożej i głębi małżeńskiego daru, przeżywanego w rodzinie chrześcijańskiej. Jest to zaangażowanie ojcowskie i macierzyńskie, którego źródłem i najdoskonalszym obrazem jest wzajemna miłość osób boskich¹⁰.

Praca, o której tu mowa, polegająca między innymi na ukazaniu bogactwa i głębi chrześcijańskiego małżeństwa, nie posiada jedynie charakteru sądowiczego; misja ta, tak istotna i rozległa, jest na wskroś ewangeliczna, kościelna, kapłańska, duszpasterska, humanitarna i społeczna. Nawet, jeśli ważność małżeństwa, zaznacza Jan Paweł II, zakłada istnienie pewnych istotnych elementów, które powinny być w sposób przejrzysty wyrażone i zastosowane, konieczne jest uważne przyjrzenie się tym elementom w ich pełnym znaczeniu ludzkim i eklezjalnym. Sędzia, który w opracowaniu wyroku zwróci uwagę na wspomniany tu aspekt teologiczny, dodaje Ojciec Święty, przedstawi wizję małżeństwa chrześcijańskiego, zamierzoną przez

⁸ Giovanni Paolo II, *Il vostro lavoro è giudiziario, ma la vostra missione è fondamentalmente evangelica, ecclesiale e sacerdotale* (30. 01. 1986), 3.

⁹ Zob. *Lumen gentium*, 8.

¹⁰ Giovanni Paolo II, *Il vostro lavoro è giudiziario, ma la vostra missione è fondamentalmente evangelica, ecclesiale e sacerdotale* (30. 01. 1986), 3.

Stwórcę, jako obraz Boży i jako wzór wszelkiego ludzkiego związku małżeńskiego¹¹.

Takiej postawy sędziów, podkreśla Papież, domaga się wierność nauce Kościoła, dotyczącej istoty i przymiotów małżeństwa, nauce tak obszernie i z całym bogactwem teologicznym ukazanej w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Rolą orzecznictwa rotalnego jest bowiem doprowadzenie – przy całym poszanowaniu zdrowego pluralizmu, odzwierciedlającego uniwersalizm Kościoła – do coraz ściślejszej jedności i zasadniczej jednorodności w obronie istotnych treści małżeństwa kanonicznego, które małżonkowie, szafarze sakramentu, sprawują zgodnie z głębią i bogactwem tajemnicy, we wzajemnym przyrzeczeniu do chowania wiary wobec Boga¹².

Nieustanny wysiłek zgłębiania prawdy o małżeństwie i rodzinie stanowi wreszcie konieczny warunek dla osądzenia, według sprawiedliwości, delikatnego zagadnienia dotyczącego samego istnienia lub nieistnienia małżeństwa¹³. Wymierzanie sprawiedliwości w konkretnym przypadku nie może iść w parze z pogwałceniem tej prawdy. Postępowanie takie bowiem byłoby jawnym niszczeniem jedyne go pewnego fundamentu życia osobistego, małżeńskiego i społecznego¹⁴.

2. Ochrona praw wiernych i troska o dobro wspólne

Jedną ze specyficznych funkcji członków Kolegium tworzącego Trybunał Roty Rzymskiej, zauważa Jan Paweł II, jest strzec i bronić godności człowieka¹⁵. Między innymi właśnie stały wzgląd na to, by słuchać i bronić potrzeb współczesnego człowieka zaprowadził Prawodawcę kościelnego do rewizji Kodeksu; ten zmodyfikował instytucje, które nie przystosowały się do współczesnej kultury, wprowadzając tam in-

¹¹ Tamże.

¹² Jan Paweł II, Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej (26. 02. 1983), 5, w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie 3 (1983), s. 12.

¹³ Jan Paweł II, Do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej (28. 01. 2002), 1, w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie 4 (2002), s. 33.

¹⁴ Por. Ioannis Pauli PP. II, *Allocutio ad Romanae Rotae praelatos, auditores, officiales et advocatos anno iudiciali ineunte*, 5, die 18 ian. 1990, w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XII, I (1990), s. 113.

¹⁵ Giovanni Paolo II, *Ad Officiali ed Avvocati del Tribunale della Rota Romana*, 5, die 23 ian. 1992, w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XV, I (1992), s. 140.

ne, gwarantujące prawa nie podlegające przedawnieniu i których nie można się zrzec. Przykładem takich innowacji jest całe ustawodawstwo kanoniczne na temat osób w Kościele, a w szczególności na temat wiernych świeckich, jak również reforma prawa procesowego, zorganizowanego jako zbiór norm bardziej przystępnych, bardziej zrozumiałych i przede wszystkim bardziej uwzględniających należyty szacunek i godność człowieka¹⁶. Pośród ustaw, które zapewniają wiernym stosowne gwarancje prawne i odpowiednią opiekę można między innymi wymienić przepis kan. 221, § 1-2 KPK. Czytamy tam: „Wiernym przysługuje legalne dochodzenie i obrona przysługujących im w Kościele uprawnień na właściwym forum kościelnym według przepisów prawa. Wierni, jeżeli zostali wezwani przed sąd przez kompetentną władzę, mają prawo, by byli sądzeni z zachowaniem przepisów prawa, stosowanych ze słuszością”. Podsumowując, śmiało można stwierdzić, iż prawa wierzących, które Kościół starał się zawsze potwierdzać i eksponować, w nowym Kodeksie zostały promulgowane jako ustawa podstawowa (*carta fundamentale*).

W tym procesie uhonorowania praw człowieka, dokonany w Kodeksie Prawa Kanonicznego, i pokazaniu światu Kościoła jako sługi zbawienia i nauczyciela ludzkości, znaczny udział mieli również Audytorzy Roty Rzymskiej. Jurysprudencja tego Trybunału, przyznaje Papież, stanowiąc o wszystkim w nieprzekraczalnych granicach prawa boskiego naturalnego, ubiegła i wyprzedziła decyzje kanoniczne (między innymi w materii prawa małżeńskiego), których definitywnej sakralizacji dokonano w aktualnym zbiorze prawa kościelnego. Nie byłoby to możliwe, podkreśla Ojciec Święty, gdyby nie fakt, że badania, uwaga i wrażliwość okazywane człowiekowi wskazywały drogę i oświetlały pracę prawoznawczą członków Roty, wspieranych przez specjalistów z zakresu kanonistyki i dyscyplin humanistycznych, bazujących na poprawnej antropologii filozoficznej i teologicznej¹⁷.

Działalność sędziowska Audytorów rotalnych jest posługą na rzecz sprawiedliwości. Jest służbą prawdzie. Jest to zarazem służba Bogu, wobec którego sędziowie ci ogłaszają wyroki i posługą na rzecz Ludu Bożego i każdej osoby, która zwraca się do Trybunału Roty Rzymskiej. Wykonywanie tego zadania, w sytuacji, kiedy dochodzi do konfrontacji między najwyższymi wymogami prawa Bożego, którego nie można lek-

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

ceważyć i które jest niezmiennie, potwierdzone i udoskonalone przez chrześcijańskie Objawienie a zmieniającymi się warunkami życia ludzkiego, wraz z jego partykularnymi potrzebami i słabościami, przynajmniej Ojciec Święty, nie jest łatwe. By ta posługa wobec osób, które często czują się zagubione i zaniepokojone różnymi opiniami, które do nich dochodzą z różnych stron, była pełna miłości, konieczne jest, by sędziowie wzięli na siebie całkowitą odpowiedzialność wobec Boga, najwyższego Ustawodawcy. Nie zabraknie im tej odpowiedzialności, zauważa Papież, jeśli właśnie Boga wezwą, aby przyszedł im z pomocą poprzez światło swojej łaski¹⁸.

Posługa sędziego kościelnego jest posługą interpretatora sprawiedliwości i prawa. Sędzia nie tylko ma zdawać sobie sprawę z tego, że pierwszym wymogiem sprawiedliwości jest respektowanie praw osób, ale ponad sprawiedliwością winien przestrzegać bezstronności, a jeszcze ponad nią – miłości¹⁹. Ochrona praw osobistych wszystkich członków Ludu Bożego, wiernych i pasterzy, nie może bowiem szkodzić postępowi wspólnoty kościelnej. Dążenie do dobra wspólnego osoby ludzkiej i społeczeństwa oraz do współodpowiedzialności wszystkich członków Kościoła w budowaniu tej zwartej wspólnoty, niosącej zbawienie wszystkim ludziom, domaga się szacunku dla roli każdego, według właściwego mu stanu prawnego w Kościele oraz skutecznej działalności wszystkich urzędów publicznych, z którymi związana jest *potestas sacra*²⁰.

3. Stróż jedności jurysprudencki

Audytorzy Trybunału Roty Rzymskiej mają udział – na wzór wikariusza – w posłudze Piotra. Przesłuchują, sądzą i ogłaszają wyrok w imieniu Namiestnika Chrystusa. Nie chodzi tu oczywiście o zwykłą delegację, ale o pogłębiony udział w misji Biskupa Rzymskiego. Jednym z ich zadań jest troska o fundamentalną jedność z posługą Piotra.

¹⁸ Giovanni Paolo II, *Il vostro lavoro è giudiziario, ma la vostra missione è fondamentalmente evangelica, ecclesiale e sacerdotale* (30. 01. 1986), 1.

¹⁹ Ioannis Pauli PP. II, *Allocutio ad Decanum Sacrae Romanae Rotae et ad eiusdem tribunalis Praelatos Auditores, ineunte anno iudiciali*, 3, die 17 febr. 1979, w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, II* (1979), s. 412.

²⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej* (26. 02. 1983), 3.

Munus Petrinum, przyznaje Jan Paweł II, Kuria Rzymska ofiaruje współpracę, która wciąż okazuje się coraz pilniejszą, czy to z racji wagi problemów pojawiających się w świecie, czy to z racji obowiązku zachowania jednego i powszechnego wyznania wiary, czy to wreszcie z racji wymogu kierowania i wspierania Ludu Bożego w wiernym rozumieniu Magisterium Kościoła. Ta posługa na rzecz jedności jest coraz bardziej niezbędną z racji faktu, że Kościół rozciąga się na tyle różnych krajów i kontynentów oraz jednoczy w skarbcu Objawienia i chrześcijańskiej wiary liczne i różne kultury, które z kolei stają się lepsze w miarę rozpoznawania wartości, których obrońcą i poręczyicielem jest Słowo Wcielone. Człowiek musi wstąpić w tę relację synostwa Bożego, by w ten sposób stać się adoptowanym synem Boga i coraz lepiej odpowiadać na zamiary Tego, który go stworzył na swój obraz i swoje podobieństwo²¹.

Ponadto należy tu pamiętać o wpływie Roty Rzymskiej na działalność kościelnych trybunałów regionalnych i diecezjalnych. Jurysprudencja rotalna w szczególności, podkreśla Ojciec Święty, zawsze była – i powinna być nadal – dla nich punktem odniesienia. Dotyczy to przede wszystkim dziedziny interpretacji prawa, zwłaszcza tam, gdzie nasuwają się lub zdają się istnieć luki prawne, co do których nowy Kodeks przedkłada w sposób jasny zasadę, zgodnie z którą, pośród wielu uzupełniających źródeł prawa znajduje się również jurysprudencja i praktyka Kurii Rzymskiej. Jeśli znaczenie tego wyrażenia, zaznacza Papież, odnieśliśmy do spraw o stwierdzenie nieważności małżeństwa, staje się oczywiste, że – na płaszczyźnie prawa fundamentalnego – przez jurysprudencję należy rozumieć w tym przypadku wyłącznie tę, która pochodzi od Trybunału Roty Rzymskiej. Wyrażna jest w tym względzie dyspozycja zawarta w konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus*, która kompetencji Roty Rzymskiej przypisuje między innymi następującą funkcję: „[Trybunał ten] czuwa nad jednością jurysprudencji oraz, poprzez swoje wyroki, pomaga trybunałom niższego rzędu” (art. 126)²².

Swoją wiedzą i doświadczeniem sędziowie Roty dzielą się z aktualnymi i przyszłymi pracownikami trybunałów kościelnych niższych instancji między innymi poprzez systematyczne publikowanie szczegółol-

²¹ Giovanni Paolo II, *Il vostro lavoro è giudiziario, ma la vostra missione è fondamentalmente evangelica, ecclesiale e sacerdotale* (30. 01. 1986), 2.

²² Giovanni Paolo II, *Ad Officiali ed Avvocati del Tribunale della Rota Romana* (23. 01. 1992), 4.

nie interesujących wyroków, udział w sympoziach i konferencjach przedmiotowych oraz zaangażowanie się w działalność Studium rotalnego. *Studio rotale*, przynajmniej Jan Paweł II, umożliwił audytorom Roty oddanie ich nauki i doświadczenia sędziowskiego do dyspozycji tych, którzy przygotowują się do bycia sędziami lub adwokatami i tych, którzy pragną pogłębić znajomość prawa Kościoła. Dzięki temu audytorzy przyczyniają się do odradzania się zainteresowania się studium Kodeksu Prawa Kanonicznego i dostarczają okazji do coraz bardziej gruntownego pogłębienia tej materii w ramach wydziałów prawa kanonicznego²³.

4. Interpretacja przepisów prawa

Orzecznictwo Roty w łonie Kościoła zawsze miało duże znaczenie, ze względu na wiedzę i doświadczenie sędziów oraz autorytet, jakim cieszą się oni jako sędziowie papiescy. Kanon 19 nowego Kodeksu wyraźnie to potwierdza.

Chociaż prawdziwa i autentyczna interpretacja w sensie ścisłym, tj. taka, która ukazuje ogólny sens prawa dla całej wspólnoty, zgodnie ze znaną zasadą: *unde ius prodit, interpretatio quoque procedat* (Innocenty III, X, V, 39, 31), należy wyłącznie do prawodawcy, także sędziowie posiadają bardzo poważny udział w ustalaniu sensu prawa. 1/ Wydany przez nich wyrok stanowi dla stron autentyczną interpretację prawa (kan. 16, § 3 KPK). Wydając go w poszczególnych przypadkach, dokonują interpretacji, która choć nie posiada wartości ogólnej, zobowiązuje strony na mocy samego prawa. 2/ Moc interpretacyjną należy odnieść przede wszystkim do całokształtu orzecznictwa, to znaczy do ogółu podobnych wyroków, które choć nie posiadają wartości absolutnej starożytnego *auctoritas rerum perpetuo similiter iudicatarum* (*Dig. I. 3. De legibus, l. 38. Nam Imperator*), odgrywają znaczną rolę w wypełnianiu ewentualnych luk prawnych (KPK, kan. 19)²⁴.

Ponieważ aplikacja nowego Kodeksu faktycznie może pociągać za sobą ryzyko nowatorskich, nieścisłych i niespójnych interpreta-

²³ Giovanni Paolo II, *Il vostro lavoro è giudiziario, ma la vostra missione è fondamentalmente evangelica, ecclesiale e sacerdotale* (30. 01. 1986), 7.

²⁴ Jan Paweł II, Przemówienie do Roty Rzymskiej (26. 01. 1984), 6, w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie 1-2 (1984), s. 18.

cji²⁵ – zwłaszcza w przypadku zaburzeń psychicznych, powodujących nieważność zgody małżeńskiej, w przypadku podstępu i błędu determinującego wolę oraz w interpretacji pewnych norm proceduralnych – orzeczenia audytorów Roty Rzymskiej posiadają w tym względzie wielkie znaczenie. Aplikacja prawa kościelnego dopuszcza bowiem jedynie interpretację poprawną, tj. taką, w której ma również swój udział Rota Rzymska.

Wiadomo, zauważa Ojciec Święty, że interpretacja dokonana w formie wyroku sądowego, zgodnie z kan. 16, § 3 KPK, nie posiada takiego znaczenia, jakie ma ustawa i że wiąże jedynie osoby lub dotyczy tylko spraw, co do których został wydany wyrok. Niemniej, to nie dla tego praca sędziego jest godna mniejszej uwagi i mniej istotna. Jeśli działalność sędziego polega na wprowadzaniu w czyn woli abstrakcyjnej normy, oczywiście w zakresie, jaki określa konkretny przypadek przedłożony do osądzenia, nie można negocjować delikatnego zadania, jakim jest funkcja pośrednika między kodyfikacją i kwestiami, które zostały mu przedłożone, a do której wypełnienia jest on wezwany. Abstrakcyjny majestat prawa kanonicznego posiadałby znaczenie dalekie od konkretnej rzeczywistości, w której żyje i działa człowiek w ogólności, i wierny w szczególności, gdyby norma prawna nie odnosiła się do człowieka, dla którego została ona ustanowiona. Już na podstawie tego bardzo ogólnego spojrzenia, dodaje Papież, dobrze rozumiemy, jak istotna jest praca sędziów Roty²⁶.

5. Partycypacja w ewolucji norm

Kodeks Prawa Kanonicznego, narzędzie nieodzowne dla zabezpieczenia ładu w osobowo-społecznym wymiarze bytowania i działania Kościoła, promulgowany przez Jana Pawła II, był między innymi owo-

²⁵ Ryzyko to powinno być przewyżczone poprzez gruntowne studium bądź rzeczywiste-
go znaczenia normy kanonicznej bądź wszystkich konkretnych okoliczności określających
dany przypadek, przy zachowaniu świadomości, że służy się jedynie Bogu, Kościołowi i du-
szom, bez ulegania mentalności permissywnej, która nie liczy się w dostateczny sposób z wy-
mogami małżeństwa-sakramentu, od których nie można odstąpić. Giovanni Paolo II, *Il vo-
stro lavoro è giudiziario, ma la vostra missione è fundamentalmente evangelica, ecclesiale e sa-
cerdotale* (30. 01. 1986), 5.

²⁶ Giovanni Paolo II, *Ad Officiali ed Avvocati del Tribunale della Rota Romana* (23. 01.
1992), 4.

cem bogatego doświadczenia, zebranego przez Trybunał Roty Rzymskiej w okresie poprzedzającym promulgację zbioru²⁷. Traktując na temat wkładu audytorów rotalnych we wspomniane dzieło kodyfikacji, Papież stwierdza wprost: „Szczególnie w fazie przejściowej między starym a nowym prawem kanonicznym orzecznictwo Roty odegrało decydującą rolę w przyjęciu i przełożeniu na język wyroków – stanowiących oczywiście prawo jedynie dla stron i osób, wobec których były orzekane – najważniejszych postanowień Soboru Watykańskiego II, w tym przede wszystkim tego, co dotyczy małżeństwa chrześcijańskiego (*Gaudium et spes*, 47-52)”²⁸.

Wejście w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego nie zamyka procesu legislacyjnego. Przeciwnie, otwiera drogę dla dalszych gruntownych badań, uściśleń i propozycji ustaw, których celem będzie jeszcze lepsza ochrona dobra wspólnego i bardziej skuteczna pomoc w osiągnięciu zbawienia.

W tej pracy jest też miejsce dla audytorów Roty Rzymskiej. Mogą oni, jak w przeszłości, wnieść wiele cennego materiału dla nowego ustawodawstwa²⁹. Między innymi sam autor Kodeksu z 1983 roku przedstawia pewne oczekiwania w tym względzie, adresując je bezpośrednio do członków tegoż kolegium. Zaznaczając na wstępie, że nowy Kodeks nadał formę prawną wielu ustaleniom z zakresu prawa naturalnego, zwłaszcza w dziedzinie zgody małżeńskiej, dostarczonym przez orzecznictwo Roty Rzymskiej, stwierdza: „Pozostają jednak jeszcze kanony o wielkim znaczeniu dla prawa małżeńskiego,

²⁷ Na znaczny wkład Roty w dzieło nowej kodyfikacji prawa kanonicznego wskazywał już Paweł VI. W przemówieniu do Roty Rzymskiej z dnia 12 lutego 1968 roku mówił m.in.: „Bogate i różnorodne doświadczenie, zebrane w ciągu ostatnich lat przez Trybunał pozwala wam dziś, podobnie jak w przeszłości, wnieść wiele cennego materiału dla nowego ustawodawstwa. Dzięki nauce zawartej w waszych orzeczeniach można będzie nie tylko w sposób prostszy i przy pomocy precyzyjniejszych terminów określić, co jest oczywiste, to, co odnosi się do struktury i przebiegu procesu kanonicznego oraz podstaw małżeństwa, ale także same zasady i podstawowe założenia prawa kanonicznego. W ten sposób do nowego Kodeksu przenikną pomyślnie rezultaty niedawnych prac nad prawem cywilnym poszczególnych krajów, jak również dane uzyskane przez nauki medyczne i psychiatrię. Głęboki humanitaryzm, który inspirowane przez was wyroki, przyczyni się do rozjaśnienia tajemnicy współczesnego człowieka i chrześcijanina, to jest tego, do którego będzie adresowany odnowiony Kodeks, tego, któremu nowe prawodawstwo będzie musiało wskazać wyraźną drogę i udzielić skutecznej pomocy w śmiałym podjęciu życia według zasad Ewangelii i własnego powołania w Kościele Chrystusowym”. AAS 60 (1968), s. 205-206.

²⁸ Jan Paweł II, Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej (26. 02. 1983), 4.

²⁹ Tamże, 1.

które z konieczności zostały sformułowane w sposób ogólnikowy i które oczekują dalszego uściślenia, w co znaczny wkład mogłoby wnieść przede wszystkim kwalifikowane orzecznictwo Roty. Myślę tu na przykład o określeniu poważnego braku używania rozumu, o istotnych obowiązkach małżeńskich, jak również o sprecyzowaniu kanonu 1098 KPK, dotyczącego zagadnienia podstępu. Te ważne uściślenia, dodaje Jan Paweł II, które powinny stać się drogowskazem i przewodnikiem dla wszystkich trybunałów Kościołów partykularnych, muszą być owocem dojrzałych i głębokich badań, jasnego i bezstronnego osądu, dokonanego w świetle trwałych zasad teologii katolickiej, oraz nowego prawodawstwa kanonicznego, inspirowanego przez Sobór Watykański II³⁰.

Zakończenie

Powszechnie znana jest żarliwość i wytrwałość Kościoła w podtrzymaniu, obronie i popieraniu świętości, godności i nierozzerwalności związku małżeńskiego, częstokroć zagrożonych i niszczonech przez kultury i prawa, które niekiedy odchodzą od tych transcendentnych wartości, głęboko zakorzenionych w naturze ludzkiej, tworzących podstawową tkankę instytucji małżeństwa. Kościół wypełniał i wypełnia nadal to zadanie poprzez swoje stałe Magisterium, poprzez swoje prawa i – w szczególny sposób – poprzez sprawowanie swej władzy sędowniczej, która w sprawach małżeńskich nie może oddalić się od tych wartości, ponieważ stanowią one nieodzowny punkt odniesienia i niezawodne kryterium oceny.

W tej powszechnej trosce Kościoła o „dziś i jutro” małżeństwa i rodziny posiada również swój udział apostolski Trybunał Roty Rzymskiej. Zgodnie z przemówieniami Jana Pawła II, adresowanymi do członków tegoż Trybunału, audytorzy rotalni, obok poszukiwania obiektywnej prawdy co do stanu osób w konkretnym przypadku, winni zarazem spełniać rozliczne istotne zadania o charakterze ogólnie-eklezyjalnym. Pośród nich należy wymienić następujące: przybliżenie zamysłu Boga względem małżeństwa i rodziny, ochrona praw wiernych i troska o dobro wspólne rodzaju ludzkiego, strzeżenie jedności

³⁰ Jan Paweł II, Przemówienie do Roty Rzymskiej (26. 01. 1984), 7.

jurysprudencji, interpretacja przepisów prawa, partycypacja w ewolucji norm kościelnych.

La Rote Romaine et la réalité du mariage

Resumé

L'auteur fixe son attention sur des charges de la Rote Romaine en face de la réalité du mariage, c'est-à-dire sur: l'approximation du projet de Dieu à l'égard du mariage et de la famille, la protection des droits des fidèles et la sollicitude du bien commun, la garde de l'unité de la jurisprudence, l'interprétation des lois, la participation à l'évolution des normes.